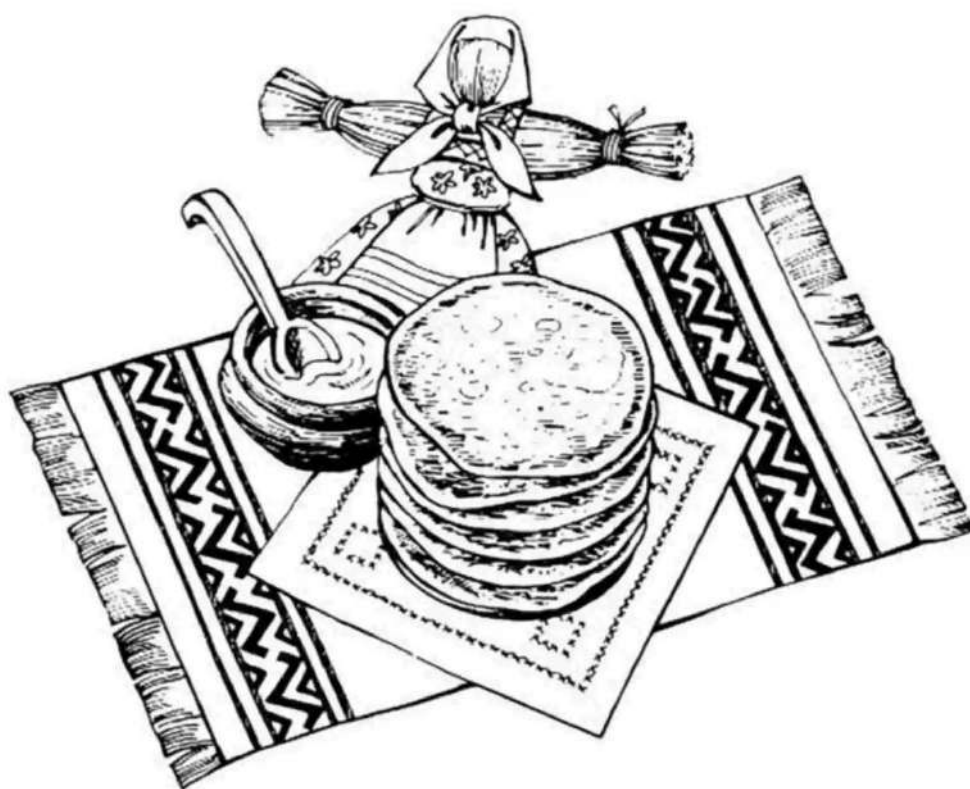

Дзяржаўная ўстанова культуры
”Шаркаўшчынская цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма“
цэнтральная раённая бібліятэка
сектар бібліятэчнага маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці

Традыцыйная культура беларусаў у кантэксце сучаснасці

ББК 63.3(4Бел)

Т65

Традыцыйная культура беларусаў у кантэксце сучаснасці: інфармацыйна-аналітычнае выданне / ДУК "Шаркаўшчынская ЦБС"; цэнтральная раённая бібліятэка; сектар бібліятэчнага маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці; скл.: М.Г. Сушко. – Шаркаўшчына, 2025. – с.

Інфармацыйна-аналітычнае выданне "Традыцыйная культура беларусаў у кантэксце сучаснасці" знаёміць з вопытам работы бібліятэк ДУК "Шаркаўшчынская ЦБС" у накірунку адраджэння традыцый нацыянальнай культуры на сучасным этапе.

ЗМЕСТ

ГЛАВА 1. УВОДЗІНЫ	4
ГЛАВА 2. АСНОЎНАЯ ЧАСТКА	6
ГЛАВА 3. ЗАКЛЮЧЭННЕ	13
СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ	14
ДАДАТАК	15
Дадатак 1. Гульня-спаборніцтва ”З роднай моваю на ”ты“	15
Дадатак 2. Фальклорна-тэатралізаваная гульнёвая праграма ”Ляліны забавы“	23

УВОДЗІНЫ

Культура – цэласная, сістэмна арганізаваная сукупнасць матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей (культурных каштоўнасцей), якія былі створаны чалавецтвам у працэсе яго гістарычнага развіцця і спрыяючыя нармальнаму, шчасліваму жыццю чалавека.

”У нашай нацыянальнай культуры каласальныя духоўныя багацці. Гэта наш маральны стрыжань, ён дапамагае захаваць самабытнасць. Сёння, калі звонку нам навязваюцца нейкія ўсярэдненыя каштоўнасці, якія спараджаюць бязгусціцу, бездухоўнасць, гэта для нас вельмі важна: паказаць гэта багацце, захаваць свае ідэалы, пачуццё ўласнай годнасці – адзначыў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнка ў Пасланні беларускаму народу і Нацыянальнаму сходу 19 красавіка 2019 года – Мы павінны зрабіць усё для таго, каб зберагчы і прымножыць нашу культурную спадчыну, выхаваць на ёй новае пакаленне“.

Традыцыі і абрады Беларусі маюць шмат агульнага з славянскімі суседзямі. Беларусы адносяцца да ўсходнееўрапейскага тыпу сярэднеўрапейскай расы, іх продкамі былі ўсходнеславянскія плямёны дрыгавічаў, крывічаў, радзімічаў. Продкі беларусаў увабралі ў сябе мноства рыс найстаражытнага насельніцтва гэтага краю - лата-літоўскіх плямёнаў яцвягаў, а таксама некаторыя рысы польскай, літоўскай, украінскай, рускай і яўрэйскай культуры, захаваўшы пры гэтым, нягледзячы на шматлікія спусташальныя войны, не раз якія пракатываліся па гэтай зямлі, свае галоўныя нацыянальныя рысы. Сам беларускі этнас неаднастайны і складаецца з некалькіх субэтнічных груп – у Палессе жывуць ”палешукі“, у раёне Пінскіх балот – ”пінчукі“, уздоўж верхняй плыні Дняпра можна назіраць верхняпрыдняпроўскі антрапалагічны тып, а на поўдні краіны прыкметна ўкраінскі ўплыў. Нават у мове можна вылучыць два дыялекты – паўднёва-заходні і паўночна-усходні. Таксама тут пражывала і пражывае мноства прадстаўнікоў яўрэйскай, татарскай, украінскай, польскай, рускай і іншых культур, кожная з якіх мае поўную волю самавыяўлення.

Культура краіны ўяўляе сабою добра захаваны сярод усходнееўрапейскіх славян набор старажытных паганскіх звычаяў і традыцый. Нават нягледзячы на шматвяковае панаванне хрысціянства, як праваслаўнага, так і каталіцкага, у Беларусі захаваліся водгаласы мноства старажытных рытуалаў, пачынаю з Масленіцы і Купалы, "Громніц" і "Гукання вясны" (пералом года ад зімы да лета), "Саракоў" і "Дзядоў", "Каляд" і "Дажынак" (свята канчатка жніва), і заканчваючы мноствам абрадаў, звязаных з вяселлем, нараджэннем ці смерцю. Як і ў суседзяў, тут было мноства рытуалаў, звязаных з сельскай гаспадаркай, з нарыхтоўкай лесу і лазняй, а ўся прырода шанавалася як адзіная жывая істота.

Усе гэтыя абрады ўпляліся ў найпознія хрысціянскія рытуалы, утвараючы непаўторную і каларытную беларускую культуру. Беларусы стварылі ўнікальны мнагажанравы фальклор, які лічыцца адным з найбагатых у славянскім свеце. Сярод выбітных беларускіх асветнікаў — Еўфрасіння Полацкая і Кірыла Тураўскі, першадрукар і стваральнік першай усходнеславянскай друкаванай Бібліі Францыск Скарына. Асновай культуры стала літаратура, класіку якой сфарміравалі Вінцент Дунін-Марцінкевіч, Францішак Багушэвіч, Алаіза Пашкевіч, Максім Багдановіч, Янка Купала, Якуб Колас. У краіне налічваецца больш 15 тыс. помнікаў гісторыі. Шматлікія рэаліі беларускай культуры сталі знакамі нацыянальнай самабытнасці. Случкія поясы, шматколерная "кафля", ажурныя выцінанкі і разьба, крыж Еўфрасінні Полацкай, жывапіс Марка Шагала, Казіміра Малевіча, Васіля Кандзінскага і беларускі балет — такія агульнавядомыя сведчанні беларускай культурнай прысутнасці.

Сучаснае культурнае жыццё Беларусі дынамічнае і разнастайнае. У краіне праходзіць мноства мастацкіх выстаў, музычных, тэатральных і кінематаграфічных фестываляў. Усё гэта цікава і даступна як для беларусаў, так і для госцяў краіны.

Мэта даследавання — абагульніць работу бібліятэк ДУК "Шаркаўшчынская цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма" па адраджэнню традыцый нацыянальнай культуры на сучасным этапе.

АДРАДЖЭННЕ ТРАДЫЦЫЙ НАЦЫЯНАЛЬнай КУЛЬТУРЫ Ў БІБЛІЯТЭКАХ ДУК ”ШАРКАЎШЧЫНСКАЯ ЦБС“

У ДУК ”Шаркаўшчынская цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма“ уваходзіць цэнтральная раённая бібліятэка, дзіцячая бібліятэка-філіял, 9 сельскіх бібліятэк-філіялаў, 2 установы змешанага тыпу – бібліятэкі-клубы-філіялы.

У накірунку адраджэння нацыянальных традыцый, народнай спадчыны, мовы і літаратуры бібліятэкамі ЦБС штогод ўдзяляецца значная ўвага папулярызацыі роднай мовы і літаратуры, бо як адзначыў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнка: ”Родная мова, веды і традыцыі продкаў заўсёды яднаюць людзей, натхняюць іх на плённую працу, дазваляюць пераадолюваць цяжкасці і перашкоды, з’яўляюцца невычэрпнай крыніцай сілы і мудрасці народа, апорай у выхаванні патрыятызму і любові да Бацькаўшчыны“ (з віншавання ўдзельнікаў і гасцей Свята беларускай пісьменнасці і друку ў г. Полоцку, 2023 г.).

З мэтай данясення да кожнага чытача найважнейшых каштоўнасцяў роднай мовы, адлюстравання яе прыгажосці, самабытнасці і непаўторнасці ў бібліятэках сістэмы працавалі кніжныя выставы, праводзіліся літаратурныя гадзіны, гутаркі, літаратурныя гульні, конкурсы чытальнікаў і вусныя часопісы.

Буюшчынская сельская бібліятэка-клуб-філіял для малодшага школьнага ўзросту правяла вусны часопіс ”Чароўны куфэрак любімых слоў“, які складаўся з 4 старонак. Першая – ”Адкуль яны родам“, дзе размова ішла пра ”свае“ і ”чужыя“ (запозычаныя) словы. Удзельнікі, адгарнуўшы другую старонку ”Падумай і адкажы“, адгадвалі загадкі пра часткі цела чалавека. Трэцяя – ”Прыказкі і прымаўкі пра мову“. Чацвёртая – ”Паспрабуй перакладзі“.

Да Міжнароднага дня роднай мовы ў Германавіцкай сельскай бібліятэцы-філіяле для чытачоў сярэдняга школьнага ўзросту прайшла гульня-спаборніцтва ”З роднай моваю на ”ты“. (Дадатак 1.)

Падчас конкурснай праграмы ўдзельнікі выконвалі разнастайныя заданні: ”Музей сучаснага побыту“, ”Дапамажы археолагам“, ”Абед з прыказак“, ”З

народнай мудрасці“, ”Востраў неразгаданных рэчаў” і інш. На працягу ўсяго мерапрыемства гучала толькі родная мова. Шмат прагучала прыказак, прымавак, фразеалагізмаў. Аповед чаргаваўся з музычнымі застаўкамі на вершы беларускіх паэтаў.

Кожны з удзельнікаў зразумеў, што трэба любіць і шанаваць родную мову, бо менавіта ў ёй – гісторыя народа.

На працягу года ў бібліятэках праводзілася работа па папулярызацыі творчасці беларускіх пісьменнікаў-юбіляраў года.

Вялікі ўклад у беларускую літаратуру XX стагоддзя ўнёс наш пісьменнік-земляк Міхась Машара. Міхаіл Антонавіч ў сваіх творах паказаў важныя грамадска-сацыяльныя падзеі, якія адбываліся ў Заходняй Беларусі да 1939 года, а таксама рост самасвядомасці ў беларускага народа.

Бібліятэкар Велікасельскай сельскай бібліятэкі да 120-годдзя з дня нараджэння пісьменніка-земляка правяла агляд літаратуры ”І прыйдзе час“, падчас якога пазнаёміла ўдзельнікаў з яго творчым і жыццёвым шляхам. Юнакам і дзяўчатам цікава было даведацца, што Міхаіл Антонавіч Машара ў 1939 годзе ўзначальваў аддзел народнай адукацыі Шаркаўшчынскага раёна.

Шмат мерапрыемстваў адбылося ў бібліятэках нашай ЦБС, прымеркаваных да юбілею Віктара Аляксандравіча Праўдзіна, дзіцячыя гады якога прайшлі на шаркаўшчынскай зямлі.

З пісьменнікам-земляком ў дзіцячай бібліятэцы сустрэліся навучэнцы 9 класаў ДУ ”Сярэдняя школа №1 г.п. Шаркаўшчына“. Размова з аўтарам была цікавай і эмацыйнай. Падчас сустрэчы Віктар Аляксандравіч адказаў на пытанні: ”Ці патрэбны сучаснасці бібліятэкі?“, ”На каго з маладых беларускіх пісьменнікаў звярнуць увагу?“. Шчырасці адказаў В. Праўдзіна вельмі спрыяла сяброўская атмасфера. А яшчэ пісьменнік раскажаў аб працы над напісаннем рамана ”Парыж, Эйфелева вежа і ...“, які перамог у Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі ”Лепшы твор прозы 2020 года“. Удзельнікі даведаліся, што ў аснову напісання рамана ляглі рэальныя падзеі і лёсы людзей, якія працуюць на зямлі. У В. А. Праўдзіна асобы адносіны да Шаркаўшчыны, бо дзяцінства яго

прайшло ў вёсцы Гарадзец на рацэ Мнюта. Дзіцячыя ўспаміны пісьменніка ляглі ў аснову некаторых апавяданняў, якія змешчаны ў кнізе ”Іду насустрач“.

Для вядомага беларускага пісьменніка Германавіцкая сельская бібліятэка гасцінна расчыніла дзверы ў адзін з красавіцкіх дней. На сустрэчу былі запрошаны настаўнікі і вучні 9-11 класаў ДУА ”Германавіцкі дзіцячы сад-сярэдняя школа Шаркаўшчынскага раёна“. На пачатку мерапрыемства бібліятэкар паведаміла аб тым, што Віктар Праўдзін стаў лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі ”Лепшы твор прозы 2020 года“ за кнігу ”Парыж, Эйфелева вежа і...“. Віктар Аляксандравіч раскажаў пра напісанне гэтай кнігі і яе першую прэзентацыю, якая адбылася ў Вішоўскай школе Бялыніцкага раёна Магілёўскай вобласці. Шмат цікавага пісьменнік раскажаў пра сваю творчасць і яркія моманты з жыцця, якія нярэдка становіліся сюжэтамі апавяданняў, аповесцей, раманаў і нават казак. Пазнаёміў аўтар і з другой кнігай рамана ”Нелюбімыя гінуць“, якая напрыканцы мінулага года выдадзена выдавецтвам ”Мастацкая літаратура“. Цёплая атмасфера, утульная абстаноўка – усё гэта стварала ўзнёслы настрой. Удзельнікі задавалі пісьменніку шмат пытанняў, на іх ён адказваў шчыра, проста, адкрыта. Напрыканцы сустрэчы Віктар Аляксандравіч перадаў у дар бібліятэцы кнігу ”Вандроўка да хлеба“ – сёмы выпуск серыі ”Культурная спадчына Беларусі“ выдавецтва ”Чатыры чвэрці“ на беларускай, рускай і англійскай мовах. Гэта своеасаблівы навігатар хлебнага тура па Беларусі, бо чытач атрымае выдатную магчымасць не толькі пазнаёміцца з гісторыяй хлебапякарства нашай краіны, але і прасачыць шлях ад зерня, кінутага ў зямлю, да духмянай буханкі, які знайшоў адбітак у павер’ях, звычаях, святах беларусаў, і паспрабаваць спячы хлеб па прапанаваных старажытных рэцэптах. Навучэнцам школы і ўдзельнікам сустрэчы, якія сталі пераможцамі раённых прадметных алімпіяд, В.А. Праўдзін падарыў кнігі з аўтографам.

Чытачы цэнтральнай раённай бібліятэкі сустрэліся з В. А. Праўдзіным ў маі. Член Саюза пісьменнікаў Беларусі больш за гадзіну распавядаў аб сваіх кнігах і адказваў на пытанні ўдзельнікаў сустрэчы. Дзякуючы сустрэчы з

пісьменнікам, прысутныя даведаліся аб сайце, які змяшчае інфармацыю аб яго творчай дзейнасці.

Дзякуючы такім сустрэчам яшчэ больш захапляешся нашай роднай мовай, бо пісьменнік не толькі піша на прыгожай беларускай мове, але і размаўляе, на што натхняе і ўдзельнікаў сустрэч. А яго творы вучаць развазе пра чалавечыя адносіны, дзе ёсць месца і каханню, і здрадзе, і адносінам да працы, а таксама да людзей з нячыстым сумленнем.

Бібліятэчныя работнікі сістэмы ў практыцы работы звяртаюць ўвагу чытачоў на беларускія народныя святы, звычаі і абрады, падзеі ў культурным жыцці рэгіёна і краіны.

Свята Масленіцы ў беларускага народа – самае вясёлае, народнае і сытнае свята, якое адзначаецца на працягу цэлага тыдня.

На працягу масленічнага тыдня наведвальнікі Лужкаўскай сельскай бібліятэкі-філіяла знаёміліся з традыцыямі, гульнямі і забавамі нашых продкаў у час праводзін зімы, а таксама са значэннем кожнага масленічнага дня. Святочны настрой прысутным падняў ўдзел у віктарыне з імправізаванымі блінамі – лісткамі паперы ў выглядзе румянага бліна з жартоўным заданнем, дзе трэба было выбраць правільнае заканчэнне прыказак.

Каб развітацца з зімой і паскорыць надыход вясны, бібліятэкар Більдзюгскай сельскай бібліятэкі-філіяла прапанавала хлопчыкам і дзяўчынкам адправіцца ў падарожжа ў мінуўшчыну і даведацца як даўней маленькія беларусы гукалі вясну. Для правядзення фальклорнага мерапрыемства выбралі прасторную пляцоўку каля бібліятэкі, усё навокал упрыгожылі стужкамі, саматканымі дыванамі, папяровымі птушкамі.

Развітаўшыся з гераіняй зімовых святаў Казой з каляднага гурту, удзельнікі мерапрыемства вясёлымі конкурсамі і гульнямі запрашалі вясну. Падчас мерапрыемства значнае месца было прысвечана буслу – сімвалу Беларусі. Удзельнікі з цікавасцю паслухалі легенду пра бусла.

Буслік разам з прыгажуняй Вясной не толькі праводзіў конкурсы, загадваў загадкі, але і частаваў хлопчыкаў і дзяўчынак выпечанымі ”жаўранкамі“.

4 чэрвеня бягучага года хрысціянскія вернікі адзначылі дзень Святой Троіцы, які ў народзе называюць Сёмухай, бо святкуецца праз 7 тыдняў пасля Вялікадня.

Загадчыца Буюшчынскай сельскай бібліятэкай-клубам-філіялам разам з удзельніцамі фальклорнага клуба ”Скарбніца“ падчас фальклорнай гадзіны ”Сёмуха на Беларусі“ прыгадалі традыцыі святкавання Троіцы ў нашай мясцовасці, таксама народныя прыкметы, што можна, а што нельга рабіць на свята.

Напачатку мерапрыемства загадчыца ўстановы нагадала ўдзельнікам, што сімвалам святочнага дня з’яўляецца бяроза. Яе галінкі нясуць у храм на службу, асвятчаюць іх, а потым упрыгожваюць дом. Таму прапанавала назваць прыказкі і прымаўкі пра бярозу і адгадаць загадкі. На Троіцу накрывалі багаты стол і запрашалі гасцей, пяклі каравай. Ежу абавязкова падавалі ў круглым посудзе. У гэты дзень было прынята сватацца. Гэта было звязана з тым, што суджэнцаў чакала вялікае шчасце.

У дзіцячай бібліятэцы-філіяле цікава прайшла тэатралізаваная фальклорна-гульнёвая праграма ”Ляліны забавы“, прысвечаная міфічным істотам беларускага фальклору. Падчас мерапрыемства багіня прыроды і кахання Ляля і міфічныя істоты Лялёчкі (ахоўнікі дзіцячага сну), запрасілі ўдзельнікаў, вучняў 6 класа ДУА ”Сярэдня школа № 2 г.п.Шаркаўшчына імя Героя Савецкага Саюза Рамана Сцяпанавіча Кудрына“, прыняць удзел у народным абрадзе ”Ты расці, дубочак“ і гульнях ”Каток і малачко“, ”Сонцаварот“ і іншых.

Пад гукі глінянай свістулькі ўдзельнікі павязалі на ”Дрэве жаданняў“ рознакаляровыя стужкі са сваімі асабістымі жаданнямі.

Этна-музыка і творчыя работы, выкананыя ў тэхніцы ”маляванкі“, ”выцінанкі“ і ткацтва, дапамаглі хлопчыкам і дзяўчынкам паглыбіцца ў свет беларускага фальклору.

Прыемна адзначыць, што сцэнарныя матэрыялы гульнівай праграмы былі дасланы да ўдзелу ў абласным конкурсу гульнівых праграм сярод дзіцячых бібліятэк. (Дадатак 2.)

Журы абласнога конкурсу сярод усіх прадстаўленых 38 конкурсных матэрыялаў вылучыла гульніваю праграму Шаркаўшчынскай дзіцячай бібліятэкі і ўзнагародзіла Дыпламам I ступені і грашовай прэміяй ў памеры пяці базавых велічынь.

Больш пяці год у аграгарадку Германавічы праводзіцца Бульбяны фест ”Мой край, мой рай бульбяна-жытны“, у якім актыўны ўдзел прымае Германавіцкая сельская бібліятэка-філіял. У гэтым годзе бібліятэкар арганізавала выставу-дыялог ”Захаванне мясцовых традыцый як брэнд аграгарадка Германавічы“. На выставе былі прадстаўлены крэзнаўчыя матэрыялы пра сваю мясцовасць.

На прасторах роднай Беларусі і далёка за яе межамі славяць родныя Германавічы іх ўраджэнцы, таленавітыя людзі: пісьменнікі, мастакі, крэзнаўцы. Матэрыял аб жыцці і творчасці пісьменнікаў Міхася Машары, Віктара Лагуна, крэзнаўцаў Кліменція Кожана і Ады Райчонак, самабытнай мастачцы Ванды Лагун, ткачысе Ганны Рымдзёнак і ганчара Сяргея Рымдзёнка сабраны ў тэматычнай папцы ”Славуныя землякі“. Асобнае месца на выставе было прысвечана Язэпу Драздовічу, мастаку, этнографу, фалькларысту, для якога германавіцкая зямля стала роднай.

Шмат людзей, неабыхавых да захавання беларускай народнай культуры, нацыянальнай памяці, цікавіліся матэрыяламі, змешчанымі на выставе. Як калісьці сказаў Уладзімір Караткевіч аб тым, што ”ў падзеях мінулага – нашы карані, а дрэва без карэння не можа існаваць, ні тым больш прыносіць плады”, яго словы актуальныя і ў наш час.

Народная культура — найважнейшая частка гістарычнай спадчыны, якая спрыяе фарміраванню нацыянальнай свядомасці будучых пакаленняў.

У 2024 годзе ў дзіцячай бібліятэцы-філіяле адбыўся цыкл мерапрыемстваў пад назвай ”Творцы роднага краю“. Госцем першай сустрэчы стала майстар па ткацтву і пляценню паясоў Наталля Яфімава.

Распавядаючы ўдзельнікам мерапрыемства пра паясы, майстар адзначыла яго важную ролю. Ён быў неабходным кампанентам адзення. Мужчыны падпяразвалі кашулю, якую насілі навыпуск. Жанчыны павязвалі паясом андарак. Верхняя вопратка ў беларусаў нярэдка не мела гузікаў і полы ў запахнутым выглядзе ўтрымліваліся толькі пры дапамозе паяса, які павязвалі ў некалькі абхопаў. На паясах насілі розныя неабходныя ў побыце прыналежнасці: жанчыны – ключы, грэбень, мужчыны – нож, трубку для курэння, капшук з тытунём. За пояс затыкалі серп, сякеру, рукавіцы, калі адпраўляліся на працу.

Напрыканцы сустрэчы майстрыца правяла майстар-клас па стварэнню паясоў, якія ў удзельнікаў атрымаліся незвычайнай прыгажосці.

У кастрычніку ў бібліятэцы адбылося другое мерапрыемства з цыкду ”Творцы роднага краю“ – творчая сустрэча з кіраўніком народнай студыі майстроў народных рамёстваў Святланай Заікай, падчас якой адбыўся майстар-клас па выцінанцы.

Ручнікі – культурныя помнікі нашай зямлі. Гэта і абярэгі, і спадарожнікі жыцця, і паказальнікі дабрабыту нашага народа. Розныя арнаменты на ручніках абласцей нашай рэспублікі сведчаць аб тым, што кожная мясціна нашай Беларусі непаўторная і па-свойму адметная. Трэба вывучаць зямлю, што нам дадзена лёсам, берагчы і памнажаць яе багацце.

З гэтай нагоды ў раённай бібліятэцы прайшла этнагадзіна ”Свет ручніковы – скарб адмысловы“. Вядучая мерапрыемства расказала прысутным пра гісторыю стварэння ручніка, пра тэхналогію вырабу, пра аздабленне ручніка (вышыўка крыжыкам, гладдзю), пра выкарыстанне ручнікоў (ручнік-уціральнік, ручнік-трапках, трапках-пацірач, ручнік-надзежнікі і інш.)

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Традыцыйная народная спадчына жыла з беларусамі праз усе стагоддзі. У сучасны момант асабліва актуальнай становіцца праблема захавання традыцый, якія забяспечаць развіццё і росквіт маладой незалежнай дзяржавы Рэспублікі Беларусь.

Праводзячы мерапрыемствы ў накірунку адраджэння нацыяльнай культуры, мовы і літаратуры, мы імкнемся захоўваць пераемнасць пакаленняў, фарміраваць паважлівыя адносіны маладога пакалення да гісторыі і культуры, не дапусціць разрыву маральна-этычных сувязей паміж пакаленнямі, прывіваць любоў да сваёй малой радзімы – бацькоўскага дому, роднай прыродзе, традыцый і звычаяў.

Зразумела, што усіх звычаяў і абрадаў мінулага роднага краю сучасная моладзь не ведае, аднак шматлікія элементы з абрадаў і звычаяў яны выкарыстоўваюць як у паўсядзённым жыцці, так і падчас святкавання важных падзей. Беларусы імкнуцца захаваць свае народныя звычаі, таму для іх папулярныя часта ладзяцца фестывалі, канцэрты і іншыя забаўляльныя, асветніцкія мерапрыемствы ў сферы культуры.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. **Кодэкс** Рэспублікі Беларусь аб культуры : па стане на 6 лют. 2023 г.
– Мінск : Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2023.
– 280 с.
2. **Выказванні** Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэка аб культуры [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу <https://president.gov.by/be/quotes/category/pra-duhounasc-i-kulturu>. – Дата доступу 05.12.2024.
3. **Вакар, Л.М.** Народная культура Віцебшчыны / Л.М. Вакар . – Віцебск: УА”ВДУ імя П.М.Машэрава”, 2007 – 271с.
4. **Коваль, У. І.** Беларускія народныя святы і звычаі / У. І. Коваль, В. С. Новак; Беларускае агенцтва навукова-тэхнічнай і дзелавой інфармацыі, Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францішка Скарыны. – Гомель : [б. и.], 1993. – 89 с.
5. **Крук, Я.** Колесо времени: традиции и современность / Я. Крук, О. Котович. – 2-е изд., испр. и доп. – Минск : Беларусь, 2005. – 350 с.
6. **Ліцьвінка, В. Д.** Святы і абрады беларусаў / В. Д. Ліцьвінка. – 2-е выд., са змяненнямі. – Мінск : Беларусь, 1998. – 190 с.
7. **Сысоў, У. М.** 3 крыніц спрадвечных / У. М. Сысоў. – Мінск : Вышэйшая школа, 1997. – 415 с.
8. **Традыцыі** нацыянальнай культуры [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <https://travelask.ru/belarus/traditsii-belorussii> – Дата доступу 05.12.2024.

Дзяржаўная ўстанова культуры
”Шаркаўшчынская цэнтралізаваная сістэма“
Германавічская сельская бібліятэка-філіял

З роднай моваю на ”ты“

Гульня-спаборніцтва

Падрыхтавала:
Хоміч Таццяна Генадзьеўна,
бібліятэкар
тэлефон: (+37529) 3245962
e-mail: bibl.germanowichi@mail.ru

Шаркаўшчына, 2023

”З РОДНАЙ МОВАЮ НА ”ТЫ“ (гульня-спаборніцтва)

Мэтавая аўдыторыя: для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту.

Мэта і задачы: абудзіць павагу ўдзельнікаў да беларускага слова, сфарміраваць свядомае разуменне самабытнасці і непаўторнасці беларускай мовы як адзінай і ўнікальнай з’явы на свеце;

развіваць пазнавальную актыўнасць і маўленчую культуру вучняў, іх творчыя і інтэлектуальныя здольнасці, фарміраваць уменне працаваць у групах.

Форма правядзення: гульня-спаборніцтва

Абсталяванне і тэхнічныя сродкі.

Камп’ютар, аўдыёзапісы для музычнага суправаджэння.

Афармленне:

Музычнае афармленне:

Гук №1. Музыка песні ”Гаворка беларуская“ кампазітара Міхаіла Скрундзя

Гук №2. Кампазіцыя ”Ra ta ta ta“ (чароўная скрынка)

Гук №3. Песня ”Жураўлі на Палессе ляцяць“ на словы верша Алеся Ставера, кампазітара Ігара Лучанка.

Нагляднае: кніжная выстава ”Мова беларуская – мова модная“.

Рэквізіты: скрыня з рэчамі (кусок сала, рубель, чароўная торбачка, дзявоцкая каса).

Дыдактычны матэрыял: карткі-заданні – 2; світкі – 2; канверты з заданнямі – 2.

Умовы правядзення: гульня праводзіцца да Міжнароднага дня роднай мовы, удзел прымаюць дзве каманды па 7 чалавек, пераможцай становіцца тая каманда, якая набярэ большую колькасць балаў.

Ход мерапрыемства

Ціха гучыць музыка песні ”Гаворка беларуская“ кампазітара Міхаіла Скрундзя (гук №1). На фоне музыкі вядучы чытае ўрывак з верша І. Пракаповіча ”Пагавары са мной на мове...роднай“

Вядучы. Пагавары са мной на мове,

На нашай роднай, не чужой.

Адчуеш ты – у кожным слове

Душа яднаецца з душой

Сёння мы адзначаем Міжнародны дзень роднай мовы. Гэта дата адзначаецца ў свеце з 2000 года. А вось чаму менавіта свята адзначаецца 21 лютага, аб гэтым нам паведаміць Пянткоўская Раната.

Пянткоўская Раната. Дата 21 лютага была абрана таму, што ў гэты дзень у 1959 годзе загінулі 5 студэнтаў, якія змагаліся за наданне мове бангла статусу

дзяржаўнай у тагачасным Пакістане, усходняя частка якога пазней стала незалежнай дзяржавай Бангладэш.

Сёння ў свеце больш за 6 тысяч моў, палова з іх пад пагрозай знікнення. Менавіта дзеля захавання тых моў, што знікаюць, ЮНЕСКА і аб'явіла дзень роднай мовы.

Вядучы. Наш турнір мы прысвячаем святу, Міжнароднаму дню роднай мовы. Чалавеку трэба шмат чаго ведаць. Трэба ведаць сваю мову і іншыя мовы, бо так сёння патрабуе час. Безумоўна, найперш неабходна ведаць сваё, роднае: мову, гісторыю, культуру, традыцыі народа, каб з годнасцю можна было сказаць, што мы сапраўдныя беларусы, што мы ганарымся, што жывём на гэтай прыгожай, чароўнай, светлай зямлі – Беларусі.

Мы вітаем удзельнікаў нашай гульні – каманду ”Ветразь“ і каманду ”Вясёлка“, а таксама аўтарытэтнае журы (*настаўнікі дзяржаўнай установы адукацыі ”Германавіцкая сярэдняя школа Шаркаўшчынскага раёна“*).

І так, мы пачынаем!

Конкурс 1 ”Размінка“ (*вядучы па чарзе для каманд зачытвае пытанні*)

1. Колькі галосных літар у беларускай мове? (10)
2. Сапраўднае імя Я.Купалы (*Іван Дамінікавіч Луцэвіч*)
3. Якая навука мовазнаўства вывучае гукі мовы? (*фанетыка*)
4. Сапраўднае імя гэтага пісьменніка – Іван Фёдараў. Прыгодамі яго палескіх рабінзонаў цікавяцца падлеткі. Назавіце псеўданім – творчае імя пісьменніка. (*Янка Маўр*)
5. Якое дзяржаўнае свята адзначаецца 15 сакавіка (*Дзень Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь*)
6. Растлумачце народную прыкмету: Кот ляжыць сярод пакоя ...(*будзе цёпла*)
7. Назавіце год нараджэння Якуба Коласа (1982)
8. Хто напісаў музыку да верша ”Спадчына“ Я.Купалы (*Ігар Лучанок*)
9. Хто аўтар зборніка ”Вянок“ (*М. Багдановіч*)
10. Колькі ўсяго часцін мовы? (10)

Конкурс 2 ”Абед з прыказак“

Вядучы. Удзельнікі каманд па чарзе называюць прыказкі, дзе ўжываюцца назвы прадуктаў харчавання ці гатовых страў.

(*Кашы маслам не сапсуеш. Першы блін комам. Няма хлеба і сала – і праца стала. Ласы на чужыя каўбасы. Катаецца як галушка на масле. Хлеб – усяму галава. Хлеб ды каша – ежа наша. Найсмачнейшы хлеб ад сваёй працы. Хто хлеб з сабою носіць, той есці не просіць і г. д.)*

Конкурс 3 ”Дапамажы археолагам“

Вядучы. Камандам прапануюцца ”Світкі“ (скручаныя ў рулон паперкі). На іх зашыфраваныя прыказкі. Кожная каманда спрабуе іх прачытаць (удзельнікі выбіраюць толькі беларускія літары). Тая каманда, якая выконвае заданне хутчэй, атрымлівае 2 балы, другая – 1.

ЗУЛRIWXVIMGЧSAJЛZAGBUERKWAGMDIWГQA
RДЗWISHNAJBWESKQARM

З ліхім чалавекам і гадзіна векам.

УWCUЯGKWAZЯNПDTWУZШGKUARCQBWAWEД
ГУHГЯJЗQДNOFBPAZPFOGHУIWЦЗЬ

Усякая птушка сваё гняздо бароніць.

Конкурс 4 "Адным словам"

Вядучы. Назавіце адным словам:

1. Найлепшы вынік, дасягнуты ў спорце (*рэкорд*)
2. Кароткі вывад са сказанага (*рэзюмэ*)
3. Спрэчка па якім-небудзь пытанні (*дэбаты*)
4. Першае выступленне артыста на сцэне (*дэбют*)
5. Той, хто правіць тэкст (*рэдактар*)
6. Той, хто займаецца з кім-небудзь дадаткова (*рэпетытар*)

Вядучы. А зараз у нас паэтычная паўза. Урывак з верша Леаніда Дайнекі "Любіце мову" чытае Ульяна Хаданёнак.

Ульяна Хаданёнак.

Дрыжыць прастор нябёс грамовых.

У родны край ідзе вясна.

Я зноў пра мову, зноў пра мову –

Яна, як маці, у нас адна.

Каб белы свет не здаўся вузкім,

Каб годна жыць паміж людзей,

Любіце мову-беларуску,

Любіце з кожным днём мацней!

Яна – жыцця першааснова.

Яна стагоддзяў зорны дым.

Калі забудзем, згубім мову,

Што скажам праўнукам сваім?

Вядучы. Слова прадастаўляецца журы

Конкурс 5 "Расшыфруй прыказку"

Вядучы. Каб расшыфраваць прыказку, запісаную лічбамі, трэба добра ведаць алфавіт. Ключ да разгадкі шукайце ў слове АБВАЛ (1,2,3,1, 13). Як вы гэта зробіце?

26,1,13,1,3,6,12 2,6,9, 17,18,1,25,28 27,20,16 17,20,21,27,12,1 2,6,9
12,18,28,13,1,22

(Чалавек без працы, што птушка без крылаў)

Конкурс 6 "Музей сучаснага народнага побыту"

Вядучы. Кожная каманда атрымлівае канверт, у якім знойдзе назоўнікі – назвы страў або адзення. Ваша задача: размежаваць у два слупкі прапанаваныя назоўнікі і растлумачыць іх значэнне.

Крэкер, стэйк, топік, хот-дог, слаксы, чыпсы, антрыкот, джэмпер, бекон, жакет, каптур, жупан, грыльяж, лангет, фрыкасэ, штруксы.

Стравы: крэкер (сухое пячэнне), стэйк (кавалак мяса ці рыбы для смажання), хот-дог (гарачая сасіска ў разрэзанай булцы), чыпсы (бульба ў выглядзе хрусткіх лустачак), антрыкот (адбіўная ялавічная катлета), бекон (правэнджаная або прасоленая свініна), грыльяж (сорт цукерак з арэхамі), лангет (страва з мяса, парэзанымі тонкімі кавалкамі), фрыкасэ (парэзанае дробнымі кавалачкамі смажанае мяса ў соўсе).

Адзенне: топік (кароткая блузка), слаксы (шырокія штаны з тонкай тканіны), джэмпер (вязаная кофта, якая надзяваецца праз галаву), жакет (верхняя жаночая вопратка), каптур (дзіцячы або жаночы галаўны ўбор), жупан (верхняе мужчынскае адзенне з каляровага сукна), штруксы (штаны, асобага крою з вельвету).

Конкурс 7 "Знаўца дыялектных слоў"

Вядучы. Паспрабуйце паспаборнічаць у веданні дыялектных слоў, да прапанаваных літаратурных слоў падабраць словы-дыялекты нашай мясцовасці:

Хлопцы (мальцы)
Веласіпед (ровар)
Паліць у печы (цепліць печ)
Бусел (бацян)
Брудны (бадзялы)
Будынак для захавання бульбы (вараўня)
Венік без лісця (галень)
Рукавіцы (ісподкі)
Кіпцюры (кохці)
Ветліва, ласкава (лёзна)

Конкурс 8 "Востраў неразгаданых рэчаў"

Пад гук №2 вядучы уносіць чароўную скрыню, у якой знаходзяцца прадметы: кусок сала, рубель, чароўная торбачка, дзявоцкая каса.

Вядучы. Вы ведаеце, што амонімы – гэта словы, аднолькавыя паводле напісання і гучання, але розныя па значэнні. Я назаву сказ, а вы паспрабуйце адгадаць, што ляжыць у скрыні. Назва гэтага прадмета ананімічная аднаму са слоў у сказе.

Каса ў дзеда была вострай да такой ступені, што трава клалася пры першым датыканні (у скрыні – дзявоцкая каса).

Вядучы. Герой аповесці В.Быкава ”Жураўліны крык“ быў вельмі сквапны. Ён не жахаецца дзяліцца са сваімі таварышамі тым, што ляжыць у чароўнай скрыні. Што ж гэта? (*сала*)

Вядучы. Свой першы верш ”Вясна“ Я.Колас прачытаў бацьку. Якую ўзнагароду атрымаў будучы паэт? Гэта быў яго першы ганарар. Што ў чорнай скрыні? (*рубель*)

Вядучы. Жораў у казцы ”З рога ўсяго многа“ стаптаў дзеду проса, але за гэта ён падарыў дзеду тое, што знаходзіцца ў чароўнай скрыні. Што гэта? (*чароўная торбачка*)

Вядучы. Зараз музычная паўза

Гучыць музыка на словы верша А.Ставера ”Жураўлі на Палессе ляцяць“
(зук №3)

Вядучы разам з дзецьмі нагадвае на памяці словы з верша А. Ставера ”Жураўлі на Палессе ляцяць“.

Вядучы. Слова прадастаўляецца журы.

Конкурс 9. ”Конкурс капітанаў“

Вядучы хутка чытае пытанні, на якія капітаны павінны адразу даць адказ

Вядучы. Пытанні капітану каманды ”Ветразь“

1. Маладая істота, якая нарадзілася ў каровы (*цяля*)
2. З чаго робяць манныя крупы? (*з пшаніцы*)
3. Свеццае імя Е. Полацкай (*Прадслава*)
4. Марфема, якая стаіць перад корнем (*прыстаўка*)
5. Цар звяроў (*леў*)
6. Растворачце народную прыкмету: душна на світанні – ...(*да непагадзі*)
7. Ручны млын з двух абчасаных камянёў (*жорны*)
8. Вобат з металу ці гнуткага дрэва, які набіваецца на бочкі, кадушкі (*абруч*)
9. Што значыць ”як кот з сабакам“ (*варожа*)
10. Галоўныя члены сказа (*дзеяснік і выказнік*)

Пытанні капітану каманды ”Вясёлка“

1. Склоны, акрамя назоўнага (*ускосныя*)
2. Дадатныя члены сказа (*дапаўненне, азначэнне, акалічнасць*)
3. Частка слова без канчатка (*аснова*)
4. Цар грыбоў (*баравік*)
5. Кніга для першапачатковага навучання грамаце (*буквар*)
6. Сапраўднае імя і прозвішча Якуба Коласа (*Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч*)
7. Незамужняя дачка князя (*князьёўна*)
8. Што вывучае арфаграфія (*правапіс*)
9. Хто такі ваўкалак? (*чалавек ператвораны ў ваўка*)
10. Растворачце народную прымету: ноч без расы – (*дзень з дажджом*)

Конкурс 10 "Перакладчык"

Вядучы. Перакладзіце словы з рускай мовы на беларускую: каблук, воротник, пуговица, карман, серьги, платье, челюсть, бровь, висок, затылок, ресница (*абцас, каўнер, гузік, кішэня, завушніцы, сукенка, сківіца, брыво, скронь, патыліца, вейка*).

Конкурс 11. "З народнай мудрасці"

Вядучы. Закончыце прыказкі (*чытае па чарзе прыказкі*)

Ваўкоў баяцца... (*у лес не хадзіць*)

У чужым воку саломку бачым... (*у сваім бярвяна не заўважаем*)

Хто апарыцца на малацэ... (*той і на ваду дзьмухае*)

Было б балота... (*а чэрці знойдуцца*)

Век жыві... (*век вучыся*)

Гром не грымне... (*мужык не перахрысціцца*)

Гультай за работу... (*мазоль за руку*)

Каб ведаў, дзе ўпадзеш... (*то саломкі падаслаў бы*)

З ваўкамі жыць... (*па-воўчы выць*)

Бадлівай карове... (*бог рог не дае*)

Ведае кошка... (*чыё сала з'ела*)

Добрая слава на палічцы ляжыць.. (*а дрэнная па дарожцы бяжыць*)

Конкурс 12 "Аўкцыён прыказак"

Вядучы. На продаж выстаўлены словы – галава, рука, нага, вуха, зуб. Удзельнікі каманд па чарзе называюць прыказкі з гэтымі словамі з гэтымі словамі.

(*"Хлеб усяму галава", "Гультай за работу – мазоль за руку", "Ваўка ногі кормяць", "У адно вуха ўвайшло – у другое выйшла", "Даронаму каню ў зубы не глядзяць"*)

Конкурс 13. "Літаратурны востваў"

Вядучы: Прадоўжыце твор і назавіце аўтара

Здароў, марозны, звонкт вечар!

Здароў... (*скрыпучы мяккі снег М.Багдановіч "Зімой"*)

Паверыць цяжка мне таму

Што больш (*не прыйдзеш ты дадому Р.Барадулін "Бацьку"*)

Мой родны кут, як ты мне мілы (*забыць цябе не маю сілы Я Колас "Новая зямля"*).

Трэба дома бываць часцей... (*трэба дома бываць не гасцем Р.Барадулін "Трэба дома бываць часцей"*.)

Вядучы. Слова прадастаўляецца журы.
(*Падвядзенне вынікаў. Узнагароджанне*)

Спіс літаратуры:

1. Багдановіч, Л. У. Зорны кошык: зборнік вершаў / Лёля Багдановіч. – Мінск: Беларус. асац. ”Конкурс“, 2013. – 192 с.
2. Іўчанкаў, В. І. Беларускі правапіс у апорных схемах: паводле новай рэдакцыі ”Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі“: дапам. для настаўнікаў агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / В. І. Іўчанкаў. – 3-е выд. – Мінск: Пачатковая школа, 2012. – 56 с.
3. Красней, В. П. Здаём экзамен па беларускай мове: экзаменац. і давед. матэрыялы / В. П. Красней, І. С. Роўда, І.Р. Шкраба. – Мінск: Беларус. Асац. ”Конкурс“, 2007. – 240 с.
4. Куліковіч, У. І. Беларуская мова: Правілы арфаграфіі. Беларуска-рускі слоўнік / У. І. Куліковіч, Э. А. Ялоўская. – Мінск: Беларус. асац. ”Конкурс“, 2010. – 320 с.
5. Куліковіч, У. І. Вучымся пісаць па-новаму: вучэбны дапаможнік па арфаграфіі / У. І. Куліковіч. – Мінск: Беларус. асац. ”Конкурс“, 2009. – 144 с.
6. Куліковіч, У. І. Новае ў беларускай арфаграфіі. Правілы. Заданні. Тэсты. Даведачны матэрыял / У. І. Куліковіч; пад рэд.М. Р. Прыгодзіча. – 3-е выд., стэрэатып. – Мінск: Новое знанне, 2010. – 128 с.
7. Николаева, О.М. Краткий современный русско-белорусский словарь для школьников / О. М. Николаева, Т. Н. Трухан; под ред. А.А. Лукашанца. – Минск, Белорус. ассоц. ”Конкурс“, 2011. – 464 с.
8. Пішам па-беларуску. Даведнік па арфаграфіі і пунктуацыі з каментарыямі: дапам. для агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / З. І. Бадзевіч [і інш.]. – Мінск: Нац. ін-т адукацыі, 2010. – 192 с.
9. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / Л.І. Злобін (рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА ”ВДУ імя П. М. Машэрава“, 2012. – ч.1.—304 с.
10. Шах С. М. Займальная граматыка для сярэдніх класаў / С.М. Шах.—Мазыр: ТАА ВД ”Белы вецер“, 2002. – 56 с.

Дзяржаўная ўстанова культуры
”Шаркаўшчынская цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма“

Шаркаўшчынская дзіцячая бібліятэка

ЛЯЛІНЫ ЗАБАВЫ

Фальклорна-тэатралізаваная гульнівая праграма

Распрацавала:
Л.А.Казіцкая, бібліятэкар
дзіцячай бібліятэкі
тэлефон: + 375 (29)781 52 38,
e-mail: db-shark@yandex.by

Шаркаўшчына, 2023

ЛЯЛІНЫ ЗАБАВЫ

Фальклорна-тэатралізаваная гульнівая праграма

Мэтавая аўдыторыя: сярэдні і старэйшы школьны ўзрост.

Мэта: Фарміраванне і сістэматызацыя ведаў, арыентаванне дзяцей у культуры, традыцыях і звычаях беларускага народа.

Задачы:

пазнаёміць дзяцей з народнымі гульнямі, традыцыямі праз фальклор (загадкі, прыказкі, абрады);

умацоўваць веды, фізічную актыўнасць: спрыт, хуткае рэагаванне на пытанні; адкрыць творчы патанцыял, выклікаць жаданне і інтарэс гуляць у народныя гульні, ведаць народныя традыцыі.

Абсталяванне і тэхнічныя сродкі.

Камп'ютар і 2 акустычныя калонкі.

Афармленне:

Музычнае афармленне:

Гук №1. Руская народная мелодыя "Гусли и дудочка".

Гук №2. Руская народная вясёлая мелодыя "Дудачка".

Гук №3. Славянская этна-музыка "Купальскі карагод".

Гук №4. Мелодыя беларускай народнай песні "Саўка ды Грышка".

Дэкарацыі:

Зала прыгожа прыбрана ў народных матывах. Шырма, адкуль з'яўляюцца героі праграмы, у цэнтры прыбрана "маляванкай", па баках – "выцінанкай", побач з шырмай дэкаратыўны драўляны плот, які дапаўняе атмасферу падзеі.

Рэквізіты:

Стылізаванае "Дрэва жаданняў" (галінка жывога дрэва), папяровая кветка з 4 пялёсткамі, якія здымаюцца, 2 катушкі з вярэвочкамі, гліняная свістулька, 10 дэкаратыўных свечак, рознакаляровыя атласныя стужкі, салодкія прызы.

Дыдактычны, раздатачны матэрыял:

Карткі са словамі для гульні "Каток і малачко" – 2; карткі з тэкстамі калыханак – 2.

Атрыбуты:

3 народныя жаночыя касцюмы для вядучай і яе памочніц.

Умовы і асаблівасці рэалізацыі:

Мерапрыемства праводзіцца ў сценах бібліятэкі на працягу 30 хвілін. Для яго правядзення патрэбна адна вядучая і дзве памочніцы з колькасцю ўдзельнікаў да 15 чалавек. Вядучая і памочніцы па чарзе праводзяць гульні і конкурсы. Мерапрыемства можна правесці на вуліцы.

Дзеючыя асобы:

ЛЯЛЯ (вядучая) – Багіня прыроды і любові (дачка багіні Лады)

ЛЯЛЁЧКА 1 (памочніца) – міфічная істота з крыльцамі, якая ахоўвае дзіцячы сон, памочніцы багіні Лялі

ЛЯЛЁЧКА 2 (памочніца) – міфічная істота з крыльцамі, якая ахоўвае дзіцячы сон, памочніцы багіні Лялі

Пад гук № 1 выходзіць Ляля

Ляля. Дзень добры, хлопчыкі і дзяўчынкі! Я – Ляля, багіня прыроды і любові. Калі з’яўляюся перад людзьмі, разам са мной ідзе Вясна! Нарадзілася на беларускай зямліцы, з беларускіх вытокаў. Маці маю клічуць Лада, яна таксама багіня, абярагае нашу Зямлю, сочыць за тым, каб яе бераглі, бераглі лясы, звяроў і птушак, сочыць за чысцінёй вадзіцы. Наша сустрэча радасная!

Будзем гуляць у гульні, пазнаваць традыцыі, спяваць, адгадваць загадкі. Для гэтай забавы я прывяла з сабой дзвюх памочніц! Клічуць іх – ЛЯЛЁЧКІ! Няпростыя яны, а міфічныя. На ручках, альбо спінцы – крылцы. Бялуткія адзенні на іх. Прылятаюць да вас, дзеткі, калі вы спіце і сон ваш захоўваюць. Сустракайце іх.

(выходзяць Лялёчкі, у руках трымаюць сярэдзіну кветачкі і адзін пялёстак).

Лялё 1. Дзень добры, Ляля! *(кланяецца)*

Лялё 2. Дзень добры, дзеткі!

Лялё 1. Упершыню вы нас бачыце?

Лялё 2. Мы да вас з гульні!

Ляля. Што трымаеце ў руцэ?!

Лялё 1. Гэта заданне да дзяцей!

Лялё 2. Без яго вырашэння – не пачнецца вяселля!

Лялё 1. Прапаную вам гульні ”Што за кветачка ў руцэ“.

Ляля. Ведаю я гэтую задачку! Сябры! Мая любімая кветачка згубіла пялёсткі! А без яе я ніколі не пачынаю гульні!

Лялё 1. Вы павінны адшукаць у нашай зале пялёсткі і прынесці да Лялі!

Лялё 2. Пялёсткаў – чатыры!

Лялё разам. Пошукі пачынаюцца!

Пад гук № 2 дзеці адшукваюць у зале схаваныя пялёсткі будучай кветкі, якія схаваны па ўсёй зале.

Ляля. Вы ўсе малайцы! Вось яна, мая любімая прыгажуня-кветачка! А як завецца яна?!

Дзеці хорам адказваюць: ”Валошак“.

Ляля. Валошак – кветка нашай беларускай прыроды. Колькі ў яе пялёсткаў – столькі забаў сёння! *(На кожным пялёстку напісана назва забавы.)* Мае Лялёчкі, мае памочніцы, вам першую гульні дазваляю правесці!

Лялё 1. Мы вельмі любім вашых хатніх жывёл. Асабліва каткоў!

Лялё 2. А яшчэ малачко любім! Вось зараз і павяжым разам катка і малачко, згуляўшы ў гульні ”КАТОК І МАЛАЧКО“.

Лялё 1. Нам патрэбны два смельчакі – гэта і будуць ”Каток“ і ”Гаспадыня“.

Лялё 2. Астатнія дзеці садзяцца на падлогу па крузе і паджымаюць каленькі да грудзей, абхапіўшы іх рукамі – гэта ”гладышкі“ з малаком.

”Катку“ і ”Гаспадыню“ раздаюцца карткі са словамі для гульні.

Гаспадыня *(клічыць ”Катка“).* Кыса, кыса!

Каток. Мяў, мяў!

Гаспадыня. Дзе ты быў?!

Каток. На двары.

Гаспадыня. А мышу злавіў?!
Каток. Злавіў! Малачка хачу!

Гаспадыня. Выбірай гладышык!

"Каток" абходзіць "гладышкі" і да кожнага датыкаецца і аблізваецца.

Гаспадыня. Ну, як, выбраў?!
"Каток" падыходзіць да "Гаспадыні" і на вушка, каб ніхто не пачуў,

кажа імя выбранага ўдзельніка.

Гаспадыня. Калі зможыш, дык бяры! (адварачваецца).
"Каток" ізноў абыходзіць "гладышкі", бярэ кожнага за плечы,

хістае ў левы бок, пры гэтым кажа:

Каток. Не хачу, не хачу, не хачу...

Калі дойдзе да выбранага "гладышка", кажа:

Каток. Хачу! (нечакана таўхае "гладышок" у другі, правы бок. Калі ўдзельнік заваліцца (затрымаецца рукой аб падлогу), тады ён выбывае з гульні і "Каток" ізноў пачынае перагаворы з "Гаспадыняй". Калі ігрок утрымаецца, не заваліцца, ён мяняецца месцам з "Катком").

Лялё 1. Якія вы спрытныя!

Лялё 2. Якія вы артысты!

Ляля. Вельмі хочацца далей прадоўжыць нашу сустрэчу! Зараз мы з вамі зробім сонейка і заверцім яго!

Пад гук № 2 праводзіцца гульня: "СОНЦАВАРОТ".

Гуляючым даюцца катушкі з вярэвочкай. Тры пары гуляючых бяруць катушкі, адыходзяць адзін ад аднога на колькі дазваляе нітка. Па пляску Лялёчак пачынаюць хутка, роўна намотваць на катушку нітку і рухацца ўперад. Задача кожнага гульца, каб першым наматаць нітку ("праменьчык"). Пераможцу – салодкі пачастунак.

Лялё 1. Калі вы, паважаныя дзеткі, спіце, мы дасылаем вам спакой, каляровыя сны.

Лялё 2. Але нам ніколі, ніхто не спяваў калыханкі...

Ляля. Сябры, дапаможыце Лялёчкам пачуць калыханку?!

Мне патрэбны два смельчакі! А я дапамагу мелодыю пачуць. (Спявае калыханку.)

Гульня "КАЛЫХАНКА"

На картках напісаны словы калыханак, якія спявалі матулі, бабулі сваім дзецям. Удзельнікі па чарзе павінны прачытаць тэкст калыханкі і на свой густ падабраць мелодыю, улічваючы тое, што калыханка павінна быць мілагучнай, павольнай і ціхенька спявацца.

ТЭКСТ КАЛЫХАНАК

1. Ааа, ааа, люлі,

Прыляцелі куры,

Селі на варотах

У чырвоных ботах.

Сталі куркі сакатаць –

Трэба куркам есці даць.

Злазьце, куркі, вы з варот
Ды ідзіце у гарод,
Бо дзіцяці трэба спаць,
А мне дзетку калыхаць.

2.Люлі, люлі, ўсе паснулі,
А дзетка спаць не хоча.
Люлі, люлі, люлі.
Люлі, люлі, люлі.
Засынаюць кураняткі
Пад крыламі сваёй мамкі
Шэры коцік спіць у куце,
І сабачка спіць у будзе,
А па сенцах ходзіць Бай -
Спі, дзіцятка, засынай!

Ляля. Гатовы, мае даражэнькія?! Лялёчкі, сядайце ў цэнтры. Зараз для вас праспяваюць калыханку.

*Лялёчкі выходзяць ў цэнтр залы і садзяцца на падлогу,
заплюшчваюць вочы і слухаюць калыханкі.*

Лялё 1 (пасля заканчэння гульні). Усім вялікі дзякуй! Усім падарункі!

Лялё 2. Наша жаданне споўнілася!

Ляля. Я за вас вельмі рада! А для ўсіх нашых гасцей праспявае прыгожая дзяўчынка Ганначка!

*(Гук №3. Гучыць беларуская народная песня "Саўка ды Грышка"
у выкананні Ганны Рамановіч,
удзельніцы літаратурнага клуба "Жывое слова").*

Ляля. Прадоўжым знаёміцца з народнымі забавамі! Будзем адгадваць загадкі!
Яны аб прыродзе і чалавеку. Загадкі, прыказкі – без іх ніяк ў народзе.

*Папераменна героі праграмы загадваюць дзецям загадкі,
за першыя тры адказы даюць салодкі пачастунак.*

ЗАГАДКІ:

- Што гарыць без полымя? (Сонца)
- Што жырней усяго? (Зямля)
- Хто ідзе без ног? (Поры года)
- Хто малюе без рук і алоўкаў? (Мароз)
- Без чаго чалавек жыць не можа? (Без сну)
- У ліпавым карытцы жывое варушыцца. (Нага ў лапці)

Ляля. Малайцы! А зараз крыху перавернем загадкі ў прыказкі! Хто майстар-знаўца, хто закончыць прыказку?

Лялёчкі па чарзе зачитваюць прыказкі, дзеці павінны выбраць з трох адказаў адзін правільны.

ПРЫКАЗКІ:

- Далі б дзе сесці, ды няма чаго: жыць, піць, **есці**.

- Дзякую за хлеб, за соль, за бульбу і кашу, дзякую і: за вадзіцу, **за дабрату вашу**, за шкварку.
- Добра ў гасцях, а: у санаторыі лепей, за морам лепей, **а дома лепей**.
- Добрым людзям: **рады будзем**, шчасце ў хату, добра ўсюды.
- За праўду: не б'юць, **не гневаюцца**, не злуюцца.
- Ката ў мяшку: не купаюць, **не купляюць**, не носяць.

Ляля. Як добра і весела мне! А вам, мае памочніцы? *(Звяртаецца да Лялёчак.)*
Лялёчкі *(адказваюць разам).* Таксама!

Ляля. Зраблю вам, паважаныя дзеткі, падарунак за гэта. Навучу, як праз агонь прайсці і дзе жаданні загадваць, каб споўніліся. Каб ачысціць душу і цела, нашы продкі заўсёды запальвалі вогнішча. Скакалі праз яго, абносілі свечачку па хаце, каб светам агеньчыка яе ачысціць ад усяго дурнога, у хлеве скацінку ачышчалі, каб нечысць рогі не паскручвала, ды малако ў каровак не пакрала. Вось і мы зараз запалім нашы маленькія вогнішчы. *(У руках Лялі з'яўляецца нацыянальная гліняная свістулька. Ляля дае першыя гукі перад пачаткам абрада.)*

Пад гук №4 праводзіцца гульня-абрад "ТЫ РАСЦІ, ДУБОЧАК".

Лялёчкі дапамагаюць дзецям зрабіць карагод, а затым раздаюць маленькія свечачкі. Ляля запальвае іх. Потым дзеці са свечкамі ставяць іх у цэнтры залы кружком і вяртаюцца ў карагод.

Ляля. Пойдзем у карагодзе. Усё рабіце, паўтарайце за мной! Бярэмся за рукі, падымім іх над галавой і пойдзем уперад да вогнішча. Апусцім разам рукі над вогнішчам, патрымаем іх над святлом. Падымем рукі ўгору, ідзем на месца. Яшчэ раз паўторам усё ізноў. Пойдзем, як сонца ходзіць, па часавой стрэлцы, з усхода на захад. Раздзелім карагод і парамі, падняўшы рукі да верху над вогнішчам, пройдзем і станем у "ручаёк". Адпускаем рукі, разыходзімся ў розныя бакі. Сустрэкаемся і зноў бярэмся за рукі. Зразумелі?

Праводзіцца карагод

Ляля. Вось і прайшлі вы абрад ачышчэння. Лялёчкі, калі ласка, патушыце свечачкі, забярыце іх. Прынясіце да нас "ДРЭВА ЖАДАННЯЎ" і каляровыя стужкі.

Лялёчкі тушаць і прыбіраюць з падлогі свечкі.

Выносяць стылізаванае "ДРЭВА ЖАДАННЯЎ" (галінка жывога дрэва).

Ляля. Кожны, хто у народзе меў сваё асабістае жаданне, мару, ішоў у лес да бяроз, дубоў і думаючы аб жаданні павязваў каляровыя стужкі на галінках гэтых дрэў. Абавязкова яркія стужкі, светлыя, не чорныя! Зараз і вы, загадаеце сваё заповітнае жаданне і павяжыце свае стужачкі на галінках нашага "Дрэва жаданняў"!

Пад гук №1 дзеці загадваюць жаданні і завязваюць стужкі на галінках "Дрэва жаданняў".

Ляля. Вось і падыйшла да канца наша сустрэча. Усе пяць пялёсткаў-забаў валошыка на месцы. Вялікі дзякуй, што правялі разам з намі гэты час. Калі ізноў захочацца з намі сустрэцца, прыходзьце ў бібліятэку да кніг. Вось тады і сустрэнемся. Ведайце свае традыцыі, памятайце, што вы беларусы.

Лялёчкі *(разам).* Да пабачання!

Спіс літаратуры:

1. Беларускія прыказкі, прымаўкі і загадкі / склаў, [аўтар прадмовы] Я. Рапановіч. – Выд. 2-е, перапрацаванае і дапоўненае. – Мінск : Вышэйшая школа, 1974. - 381, [1] с.
2. Загадкі / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы. – 2-е выд., выпраўленае і дапоўненае. – Мінск : Беларуская навука, 2004. – 362, [1] с. – (Беларуская народная творчасць)
3. Чароўны свет: з беларускіх міфаў, паданняў і казак / [рэдкалегія: Г. П. Пашкоў (галоўны рэдактар) і інш. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя, 2008. - 215 с.